

Gaál Botond

Koszorús ezredes „levelét megírta”

Amerikából érkezett a levél Dr. Czeglédy Sándorné Molnár Arankának, Koszorús Aranka leányának 1962 Karácsonyán.¹ Koszorús Ferenc ezredes küldte az unokahúgának Washingtonból a debreceni címükre. Részben személyes, családi jellegű dolgokról szól, részben pedig komoly közügyekről, történelmi tényekről. Természetesen ez utóbbi tartozhat a nyilvánosságra. E sorok írója két ponton is kapcsolódik a Koszorús-családhoz. Feleségem, Dr. Czeglédy Mária anyai ágon Dr. Czeglédy Sándorné révén a Koszorús-családból származik, én pedig Koszorús Ferenc ezredes Gergő nevű unokájának a keresztaja vagyok. Van még egy harmadik kapcsolódási pont is, nevezetesen az, hogy fél évszázaddal később ugyanannak a gimnáziumnak voltam a tanulója, mint Koszorús Ferenc, sőt később tanára és igazgatója is lehettem ennek az iskolának, a Debreceni Református Gimnáziumnak. Ez utóbbi tény is indokolhatja, hogy a nem régen posztumusz magas állami elismerésben részesült, debreceni kötődésű Koszorús Ferenc jelentőségét a város kulturális és tudományos közvéleménye előtt bemutassam az általam ismert történelmi tények alapján.

1. kép. Koszorús Ferenc ezredes 1944-ben

¹ Dr. Czeglédy Sándor 1940-ben a Debreceni Egyetem Hittudományi Karára kinevezett egyetemi tanár volt, teológiai professzorként később is dolgozott a Református Teológiai Akadémián.

A bemutatást időszerűvé teszi az a tény is, hogy Koszorús Ferenc mellszobrát 2015. július 7-én leplezték le a Budai Várban, közelebbről a Hadtörténeti Múzeum előtt húzódó Tóth Árpád sétány fordulójában. Az esemény rangját emelte, hogy méltató beszédet mondott Kövér László, a Magyar Országgyűlés elnöke, Hende Csaba honvédelmi miniszter és ifjabb Koszorús Ferenc Washingtonban élő ügyvéd. Jelen voltak a honvédség magas rangú tisztjei, élükön Benkő Tibor vezérezredessel, a Magyar Honvédség vezérkari főnökével. Varga Imre szobrászművész alkotása méltó helyre került. Az esemény a honvédség díszalakulatának jelenlétében, és ünnepi protokolljának megfelelő formában történt sokak tiszteletadásával, koszorúzásával.² Kövér László fölidézte: Koszorús Ferenc erdélyi magyar református családba született. A Debreceni Református Kollégium után a Ludovika hallgatója lett, majd hadnagyként első ezredparancsnoka Tisza István miniszterelnök volt.³ – Debrecenben erről az eseményről nem tudósítottak, jelen tanulmány ezt kívánja pótolni a történelmi emlékezet számára. Nagyon egyszerű kérdésekre keressük a választ: ki volt Koszorús Ferenc ezredes és mi az ő jelentősége a magyar történelemben?

2.kép. Koszorús Ferenc magyar királyi vezérkari ezredes szobrának leleplezése 2015. július 7-én.

A képen balról jobbra: Kövér László, az Országgyűlés elnöke, ifjabb Koszorús Ferenc, Hende Csaba honvédelmi miniszter és Mendelényi Zoárdné, a szobor-bizottság vezetője.

² Debrecenből a feleségemmel együtt mi vittünk koszorút.

³ A beszéd teljes szövege még nem áll rendelkezésünkre, az említett gondolatokat Hantó Zsuzsanna interneten küldött lejegyzése alapján közöljük. A Ludovika intézményi nevet a későbbiekben, a 9. lábjegyzetben pontosítjuk.

3.kép. Ifjabb Koszorús Ferenc Budapesten beszédet mond a Hadtörténeti Múzeum emlékülésén 2015. március 10-én

Bár a Koszorús-család erdélyi eredetű nemesi család volt, már a 18. században⁴ mélyen „bele gyökereztek” Debrecen város életébe. Kálvinisták lévén – életformájukat és a közügyekhez való viszonyukat tekintve – náluk a puritán hatás meglehetősen erőteljes formában jelentkezett. Cím, rang, vagyon nem előzhette meg az egyén becsületét. Az ezredes is ilyen szellemben nevelte egyetlen fiát: „A Koszorús-család a nemességet 1848 óta nem használta. Ugyanazok az emelkedett liberális elvek uralták, melyek az 1848-as törvények szerint minden embert egyforma joggal és kötelezettséggel felruházottnak tekintenek. [...] Semmi esetre sem szeretném azonban, hogy az itt olvasottakban okot találj arra, hogy az embertársakkal szemben gögös, lenéző vagy meg nem értő légy. [...] Gögös csak a buta ember lehet. De különben is az elődök érdemei senkit sem jogosíthatnak semmire, különösen nem kiváltságokra. Az elődök érdemeikért – ha ilyenek voltak – megkapták annak idején jutalmukat; ezzel a dolog véglegesen le van zárva. Az utódnak e tekintetben nem lehet más joga és kötelessége, minthogy ismerje, tisztelje érdemdús elődeit, és kövesse példájukat.”⁵ E sorok igen jól jellemzik a család lelkiességét.

Koszorús Ferenc Debrecenben született 1899. február 3-án. Édesapja Koszorús Ferenc (1859–1938), ugyancsak a cívisváros szülőtte, szintén katonaeMBER volt, az alezredesi rangig emelkedett. Édesanyja Tóth Katalin (1871–1944) református lelkészi családban, Szabadszálláson született, vegyészetet tanult. Koszorús ágon a nagypapa Koszorús Lajos (1823–1910), a felesége pedig Kiss Julianna (1837–

⁴ A Koszorús-család debreceni sírhelyén található márványobeliszk feliratai erről tanúskodnak. Lásd még a 6. számú lábjegyzetet.

⁵ Koszorús Ferenc: Koszorús Ferenc emlékiratainak és tanulmányainak gyűjteménye. Magyar Történelmi Kutató Társaság kiadványa – Universe Publishing Company, New York, 1987. 7-8.

1924) volt.⁶ Mindketten debreceni cívisek lehettek, mert házzal és telekkel rendelkeztek. (8. kép) Koszorús Lajos ügyvéd egyik alapító tagja volt az 1883-ban létrehozott Debreceni Vöröskereszt Egyletnek, majd fia, az említett alezredes rangú Ferenc pedig parancsnoka volt a Vöröskereszt által 1918-ban létrehozott katonai kiegészítő kórháznak. Időben visszább menve egy nemzedékkel, Lajos édesapja, a dédapa szintén Koszorús Ferenc (1790–1867) volt, a felesége pedig László Julianna (1802–1876). Nekik már az 1870-es népszéíráás szerint a Nagy-Hatvan utca 1577/78. sz. alatt kereskedésük volt. Lajos fiúknak az 1910-es debreceni házösszeíráás szerint a Hatvan utca 4. szám alatt volt lakása. Ez a ház, illetve telek lett később ismert a Koszorús-család „ösi” otthonaként Debrecenben.⁷ Az 1960-as években az egész portát az állam kisajátította, s ma egy bekötő út és az ún. OTP épület van a helyén, a Nagy-Postával szemben. A család otthona tehát pár lépésre volt a Nagytemplomtól és az ösi Debreceni Kollégiumtól.

A jómódú és tekintélyes Koszorús-család buzgó támogatója volt a református egyháznak. A későbbi Koszorús ezredes, akiről most írásunk szól, természetesen a híres Református Kollégiumban tanult. A korabeli gimnáziumi anyakönyvek tanúsága szerint 1909 és 1916 között volt tanulója a Kollégium gimnáziumának,⁸ az utolsó évben már a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémián⁹ tanult és 1918. augusztus 18-án huszárhadnaggyá avatták.¹⁰ Előbb Debrecenben, majd Nyíregyházán szolgált a huszároknál. Már fiatalon komolyan készült a katonai pályára.

⁶ A Koszorús-családnak a Debreceni Köztetetőben a IV-es tábla „C” oldalán a 31-32-33-34-35-36-37 jelű parcellában egy hét nyughelyes, márványoszlopos, emeletes temetkezésű sírhelye van. Családunk gondolzza. Az obeliszken Orbán Kiss Julianna néven van feltüntetve a levéltárban csak Kiss Julianna néven jegyzett házastárs.

⁷ Az említett Nagy-Hatvan utcai lakásban a már elhunyt Koszorús Ferenc özvegye, László Julianna élt 1870-ben, majd azt találjuk, hogy az özvegygel együtt Lajos fiúk lakhatta a házat a feleségével és két kisfiával: Ferencsel és Kálmánnal. Az 1910-es házösszeíráás idején a két fiú már az akkori Ferencz József úton lakott, vagy legalább is ott volt házuk, Ferencnek a 46. szám alatt, Kálmánnak pedig a 48. szám alatt. Ez a mai Piac (Piacz) utcát jelentette. Ugyanakkor a szülőknek, tehát Koszorús Lajosnak és feleségének, Kiss Juliannának a Hatvan utca 4. szám alatt, valamint a Mester utca 25. szám alatt volt lakásuk. (Hajdú-Bihar Megyei Levéltár közlése jelzet nélkül.) – Koszorús Lajos ügyvéd volt, Ferenc fia katonatiszt lett, Kálmán pedig városi tisztviselő az adópénztárnál. Koszorús Kálmán is egyik támogatója volt a debreceni vöröskeresztes szervezetnek. Koszorús ezredesnek volt egy testvére, Gábor, aki szintén katonatiszt volt, ő még 1942-ben meghalt (talán tifuszbán) Nagyvárad környékén.

⁸ Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára II. 7.e.87.

⁹ Röviden csak Ludovika Akadémia, vagy egyszerűen Ludovika néven szokták említeni.

¹⁰ Bonhardt Attila: Koszorús Ferenc ezredes szerepe a budapesti zsidóság deportálásának megakadályozásában. In: Páncélosokkal az életért. „Koszorús Ferenc a holokauszt hőse.” (Szerk.: Hantó Zsuzsa és Székér Nóra) Kiadta a Koszorús Ferenc Emlékbizottság, Budapest, 2015. 28–40. 35.

Édesapja hivatását folytatta. Döntött és erről az útról nem tért le! Bárhol és bármilyen minőségben megnyerő, komoly és hazafias magatartásról tett bizonyosságot. Bonhardt Attila a Hadtörténeti Levéltárban található Katonai Anyakönyvi Lapok alapján ekként sűrítette össze életútját: „A jó képességű, kitűnő szolgálati minősítéssel rendelkező fiatal tiszt 1926 őszén felvételt nyert a Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyamára, amely a rejtett vezérkari iskola, a Hadiakadémia fedőelnevezése volt az 1920-as években.” Az iskola elvégzése után átvették a vezérkari testületbe, és attól kezdve különböző vezérkari beosztásokban szolgált, elsősorban lovasseregtestek parancsnokságain, majd a Ludovikán is tanított. Az 1930-as években több nyugati országban tett tanulmányutat. 1938-tól a Pázmány Péter Egyetemen Korszerű Hadvédelem címmel tartott előadásokat és vizsgáztatott. 1940–41-ben a Ludovika Akadémia tanulmányi osztályvezetője és parancsnokhelyettese volt. Addigi tevékenységéért 1940-ben a Magyar Érdemrend tiszti keresztjével tüntették ki. 1941 júniusától a mozgósított gyorshadtest hadműveleti osztályvezetőjeként részt vett az ukrajnai hadműveletekben. A hadműveleti területen végzett eredményes munkájáért 1941-ben megkapta a Magyar Érdemrend lovagkeresztjét a hadiszalagon a kardokkal. 1941. október 1-jével az újonnan felállított 2. páncélososztály vezérkari főnöke lett Munkácson. 1942 májusában hadibeosztásba vezényelték. Az 1. tábori páncélososztály vezérkari főnökeként 1942 októberéig frontszolgálatot teljesített a Don menti hadműveleti területen, ahol aktívan részt vett az 1942 augusztus-szeptemberi hídfőcsatákban.

4. kép. Koszorús Ferenc vezérkari ezredes egy turáni típusú, magyar gyártmányú harckocsiban

Ottani szolgálatai elismeréseként a Magyar Érdemrend tiszti keresztjével a hadiszalagon a kardokkal és a II. oszt. Német Vaskereszttel tüntették ki. 1942. október 1-jével előléptették ezredessé, és áthelyezték Budapestre, ahol az I. páncélos-

hadtest vezérkari főnökévé nevezték ki.”¹¹ Ebből a tömör összefoglalásból az is kitűnik, hogy a felettesei teljesen megbíztak benne, mint olyan tisztben, aki a katonaeszküjét – a szó szoros értelmében – halálosan komolyan vette. Erről árulkodnak azok a mély gondolkodásáról tanúskodó sorai, amelyek a visszaemlékezéseiben jelennek meg az esküvel kapcsolatban: „... a honvéd esküben Isten előtt vállaltak alól csak a halál vagy az mentheti fel a becsületes katonát, akire felesküdtünk: aki bármily más indoklással megtagadja az esküben vállalt kötelezettségét, az esküszegő, becsstelen.”¹²

Az említett páncélos-hadtest vezérkari főnöki beosztása „úgymond Budapesten” nagyon érdekes dolgot takar. Csak Koszorús Ferenc későbbi elbeszéléséből tudjuk, hogy ez a hadtest a németek elől eltitkolt alakulat volt, amelyet a háborúból való kiugrás támogatása céljából hoztak létre, mint belső katonai tartalékot, és megtévesztésül szétszórva, mozgatva állomásoztatták őket Aszód, Vác, Esztergom, Zsámbék, Páty és Tök térségében.¹³ A vezérkari főnöki tiszt ebben az esetben tehát rendkívüli bizalmi beosztás volt. Ez az a katonai alakulat, amely később igen fontos és különös szerepet játszott az 1944. július 5–6-án Budapesten történt eseményekben. Erről külön könyv is készült Hantó Zsuzsanna és Szekér Nóra szerkesztői munkája eredményeképpen, és 2015-ben jelent meg a Koszorús Ferenc Emlékbizottság kiadásában ezzel a címmel: *Páncélosokkal az életért*. Történeti bizonyítékok segítségével ez a könyv részletesen bemutatja, miként zajlott le az ún. „Baky-puccs” megghiúsítása Budapesten. A történet lényege az, hogy a német megszállás kapcsán 1944. március 19-től megszűnt Magyarország szuverenitása. Horthy Miklós még kormányzóként működött, de az ország irányításában már egyre gyengülő szerepe volt, utasításait rendre nem hajtották végre. Erre legkirívóbb példa, amikor az 1944. június 26-ra összehívott koronatanács ülésén a kormányzó elrendelte Baky László és Endre László államtitkárok leváltását, s ugyanakkor leállította a zsidók deportálását,¹⁴ ennek azonban semmi foganatja nem volt.¹⁵ Bakyék ugyanis államcsínyre készültek, melynek folytán a náci megszállók kívánalmának megfelelően a magyar zsidóságot deportálni tudják a német haláltáborokba. Horthy parancsot adott a Budapestre ekkorra már felhozott nagy létszámú csendőrség eltávolítására a városból. A kormányzónak ezt a parancsát sem hajtották végre, hanem német katonai fenyegetéssel a háttérben és a magyar csendőrség közreműködésével tovább folytatták a budapesti zsidóság deportálásának előkészületeit. Ekkor lépett közbe Koszorús Ferenc ezredes, aki – a Lázár

¹¹ Uo.. 36.

¹² Uo. 35–36.

¹³ V.ö. Ifj. Koszorús Ferenc: Koszorús páncélosai: tények és a „legenda”. Élet és irodalom, 1998. május 1., 4.

¹⁴ V.ö. Páncélosokkal az életért, 21.

¹⁵ Uo. 20.

Károly altábornagy által közvetített¹⁶ kormányzói parancsnak eleget téve – páncélos hadosztályával elfoglalta Budapest stratégiai fontos pontjait, és felszólította a már Budapestre rendelt csendőralakulatokat a város elhagyására. Bátor tett volt és katonai szempontból kockázatos, de végül Koszorús ezredes erőteljes és határozott fellépésének köszönhetően a puccs megghiúsult: a csendőrök elhagyták a fővárost. Erről a nevezetes eseményről sokáig nem szólt a történetírás, majd csak az 1980-as években került a felszínre Bokor Péter interjúja révén, és egyre nagyobb gyakorisággal esett róla szó. Voltak, akik elvitatták ennek jelentőségét, mások pedig komoly hőstettként értékelték. Az utóbbiak vannak többségben. 1991. március 15-én a Magyar Köztársaság elnöke Koszorús Ferencet posztumusz vezérezredessé léptette elő. A tények leírása megtörtént, az értékelést az utókorra bízhatjuk.¹⁷ Mi most egy olyan eddig ismeretlen dokumentum alapján mutatjuk be az eseményt, amely magától Koszorús Ferencről származik, s amely 2015 őszén, tehát pár hónapja került elő a családi levelek közül. Az ide vonatkozó részletet idézzük az 1962. december 23-ával dátumozott, gyönyörű kézírással, tintával írt levélből:

„A német megszállók biztatására és segítségével a »magyar« nácik pártalakulatokat hoztak fel Bpestre (7 zászlóaljuk már ott volt), hogy azokkal a törvényes magyar államrendet az erőszak útján megsemmisítsék, a németeket 100%-ig kiszolgáló náci kormányt alakítsanak és a Bp-en erre kiszemelt kb. 300 000 embert elküldhessék a német haláltáborokba. A Kormányzó Úr hiába adta ki a parancsot az említett pártalakulatok eltávolítására, senki sem teljesítette a parancsokat, mert gyávák és árulók, esküszegők voltak az arra hivatottak. Félték a német megszállóktól. Én mertem és akartam: 1944. júl. 6-án a K. Úr parancsára páncélos hadosztályommal, a németek ellenére kizavartam Bp-ről az összes pártalakulatokat. Ezzel megmentettem a törvényes magyar államrendet, alkotmányt és 300 ezer ember életét. A németek ezért, amint azt pontosan tudtam előre – agyon akartak lövetni, – én e tekintetben sem feküdtem le az akaratuk előtt, nem adtam meg nekik magamat, mert a csapataim nem hagytak cserben, a németek így akkor nem tudták megtenni; ezért kiküldettek csapataimmal együtt a harctérre, ahol már könnyű volt elválasztani a csapataimtól, miután még Aradot egyedül visszafoglaltam. Most már védtelenné lettem a németek ellen. A Bp-i tisztikórházban húzódtam meg, de az árulók utánam irányították a német Gestapót. Isten rendelése folytán mégse tudtak elfogni, mert mikor a Gestapo járőr értem jött, nem találtak a szobámban, mert édesanyám szobájában voltam, a főápolónő pedig azt mondta nekik, hogy a városban vagyok. Így csak a barátomat vitték el, akit aztán még a kórház közelében tarkón lőttek az autóban, a holttestét kidobták az utcára. Nekem menni kellett,

¹⁶ Uo. Páncélosokkal az életért, 20.

¹⁷ A rendkívül bonyolult történelmi helyzet leírását a *Páncélosokkal az életért* című könyv tartalmazza. Bonhardt Attila tanulmánya részletesen tárgyalja a Baky-féle puccs megghiúsítását.

nov. 3-án ott kellett hagyni édesanyámat. De hiába maradtam volna, mert elvittek volna. Üldöztek, mint a veszett kutyát. Ott voltam a környéken, de még a temetésre se tudtam bemenni, mert a város bejáratainál lestek rám. Óh, milyen le nem írható, tehetetlen és soha el nem felejthető fájdalom! Leírtam néhány szóval, mert Ti minderről semmit sem tudhattatok, s most ebből az is látható, hogy a felelősségérzet még olyanokra is kényszeríthet, amiről előre biztosan tudhatjuk, hogy egyénileg csak rossz lehet.”¹⁸ (5. kép)

T. nem voltam még nekik magyar, mert, mint a szlovénok, nem voltam még nekik magyar, mert, mint a szlovénok, nem voltam még nekik magyar...

...a nemzet megvallásának birtokában is segít-e a „magyar” nérik pártalakulata-
nat mint a felépítés (7. táblázat) más ott volt) hogy azokkal a törvényes magyar állam-
rendet az évszázad utján megsemmisítették, a nemzetüket 100%-ig kiirtogató népi kormányt ala-
kították és a Sz. az erre kérték kb. 300 ezer emberrel alkalmatlanul a nemzet által felosztott.
A kormányzó is hiába adta ki parancsait az alkalmatlan pártalakulatok ellenőrzésére, sőt a
Telföldi és a nemzetet, mert az ország is a népi, szlovénok voltak az ország kizárólag. Feltek a né-
mi megvallásból. Ezen mellett is a nemzet: 1944. június 6-án a K. No. parancsára a népi felosztás-
lymmal, a nemzetet ellenőrző népi kormány Sz. az erre kiirtogató pártalakulatokat. Ezzel megsemmisít-
ték a törvényes magyar államrendet, alkalmatlanul is 300 ezer emberrel. A nemzetet is, mint
az pártot a nemzet ellen, az ország a nemzetet, az is a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet
alkalmatlanul, hogy az ország a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet
nem volt a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet
teljesen kizárta a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet
nyitották a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet
intézet, hogy a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet
mondták nekik, hogy a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet
celében a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet
kelt a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet
tíz. Óh, milyen le nem írható, tehetetlen és soha el nem felejthető fájdalom! Leírtam néhány
szóval, mert Ti minderről semmit sem tudhattatok, s most ebből az is látható, hogy a felelősségérzet
még olyanokra is kényszeríthet, amiről előre biztosan tudhatjuk, hogy egyénileg csak rossz lehet. –
Mind aztán megírhatatlanul az ország mindkét oldalát, hogy az ország a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet
magyarországi népi, mint a nemzetet? Bizony az ország a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet
alatt is az az ország a nemzetet, hogy az ország a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet
lényeggel a nemzetet a nemzetet. Az a nemzetet, hogy az ország a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet
feltek az ország a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet a nemzetet

5. kép Részlet Koszorús ezredesnek 1962. december 23-án kelt,
unokahúgához, Dr. Czeglédy Sándorné Molnár Arankához írt leveléből.

Csupán annyit érdemes mindezekhez hozzáfűzni, hogy ha az eddig megjelent írásokkal, nyilatkozatokkal, tényleírásokkal és következtetésekkel egybevetjük ezt a levélrészletet, azokkal mindenben egyezik, sőt azokat alátámasztja. A kutatók ezeket is beépíthetik majd a részletes feldolgozásokba, sőt még további kihí-

¹⁸ Koszorús ezredes 1962. december 23-án Washingtonból keltezett, Dr. Czeglédy Sándorné Molnár Arankának írt levele Dr. Czeglédy Mária tulajdonában van.

vást is jelenthet számukra. Mindenesetre ide kívánczok Koszorús ezredes „vallo-mása”, melyet az emlékirataiból idézünk, csupán néhány sort kiragadva: „Az akció végrehajtására a törvényes eljárótól, törvényes módon, törvényes katonai parancsot kértem és kaptam; így a végrehajtó katona cselekményében semmiképpen nem lehet politikum. [...] Végül, de nem utolsó sorban, engem ezen akció előkészítésére és végrehajtására senki, sem politikus, sem egyén fel nem kért. Részemre a sokkal valószínűbb sikertelenség a biztos halált jelentette, a sikerre való igen kicsiny kilátás pedig nem ígért semmit.”¹⁹

Koszorús ezredes életútját, harcait, nyilatkozatait, katonáinak véleményét²⁰ olvasva, személye hajlíthatatlan, egyenes jellemű, kemény katonaemberként tűnik fel, aki hivatásának tekintette azt, amire felesküdt. Levele egészének hangulatából, stílusából, szóhasználatából ítélve viszont egy kedves, emberséges, de mégis határozott személy rajzolódik ki. Mi több, egy bibliás hitű keresztyén emberre ismerünk rá, akinek vezérelve nem valamilyen ideológiává merevedett filozófia volt, hanem a belseje mélyén meghúzódó keresztyén hit. Ez az, ami egész életútján elkísérte, s erőt adott neki a sok lelki vívódása idején. Látva a bizonyítványait az anyakönyvi lapokon, vallásból mindvégig jelese volt, s úgy tűnik, ez a tárgy mély nyomokat hagyhatott érzékeny lelkében. Erősen hitte, hogy reá szüksége van a hazájának, s az ő életével Istennek még célja van az ő szeretett magyar népe, nemzete javára. A nácik és a szovjetek haragja miatt két oldalról is üldözötté vált, s így beteljesedtek rajta Kölcsey sorai: „nem lelé honját a hazában!” Még a háború befejezése előtt sikerült Németországba eljutnia, ahol amerikai hadifogságba került, ők pedig átadták a németeknek.²¹ Dolgozott, megnősült, feleségül vette Felsőöri Fülöp Gabriella (1916–2008) festő- és szobrászművészt. Egy gyermekük született 1947-ben, ifjabb Koszorús Ferenc, aki feleségével és három gyermekével együtt mindmáig gondozza édesapja örökségét.²² Németországból a család 1951-

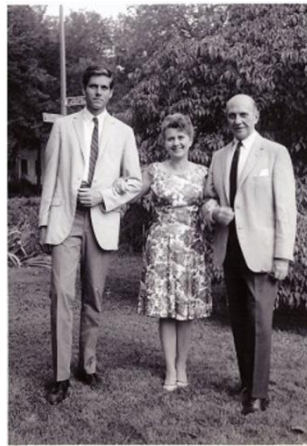
¹⁹ Páncélosokkal az életért, i.m. 27. Ha az említett könyv 20. oldalán található leírást tekintjük, ott az áll, hogy Lázár Károly altábornaggyal való találkozáskor és bizalmas beszélgetésük kapcsán ő, mint az 1. Páncélos Hadosztály parancsnoka kérés nélkül felajánlotta szolgálatait, ha arra parancsot kap a kormányzótól.

²⁰ V.ö. Páncélosokkal az életért, i.m. 21-25. Több ilyen visszaemlékezést találunk a könyvben.

²¹ Arad visszafoglalása után komoly belső vérzéssel megbetegedett, így került kórházba. Élete, sorsa alakulásának minden részletére nem térünk ki, az emlékiratokból és több más írásból erről tájékozódhatunk.

²² Ifjabb Koszorús Ferenc néven említettük Koszorús ezredes egyetlen gyermekét, aki még a németországi tartózkodásuk alatt született 1947-ben, de már 1951-től az Egyesült Államokban nőtt fel és családjával ma is ott él. Felesége a magyar származású, amerikai születésű Rigler Marianne, a National Geographic munkatársa. Három gyermekük van: Marianne Andrea (1978), Ferenc Gergely (1983) és Gergely Endre Richárd (1988). Ez a hivatalos nevük, ám a kisebbik fiút Gergőnek szólítja a család. Valójában ma már a

ben az Egyesült Államokba utazott. Kaliforniában telepedhettek le, ahol a mindennapi megélhetésen túl meg kellett dolgozniuk azért, hogy az odaszállítás költségeit visszafizessék. Az ezredes egy farmer gazdaságában kapott munkát, éjszaka pedig vasúti kocsik karbantartását végezte. Az édesanya „festőművészként” móssal keresett némi pénzt.²³

6. kép. Koszorús Ferenc ezredes a feleségével, Felsőöri Fülöp Gabriellával és fiúkkal, ifjabb Koszorús Ferenc ügyvéddel Washingtonban 1968 szeptemberében.

Azért fogadta be őket Amerika, mert Koszorús ezredest tisztességes embernek ismerték. Ezt a véleményt mi is csak utólag ismerhettük meg, ő sem tudhatott róla, ugyanis 2006-ban oldották fel a titkosítás alól az 1951. december 6-án készült amerikai jelentést, mely szerint: „Ez az ember a magyar hadsereg egyik legmagasabb rangú tisztje volt, akinek tiszta a múltja, sem a náciizmus, sem a kommunizmus nem ejtett foltot a becsületén.”²⁴ Nemsokára fölfigyeltek a becsületes munkájára, és az amerikai kormányzat állást kínált neki Washingtonban, ahová 1953-ban költöztek át. A család ma is ott él.

Az ezredes hivatalosan geodéziával foglalkozott 1974-ben bekövetkezett haláláig. Virginia államban, az Arlingtoni Nemzeti Temetőben nyugszik, sírjához családdal együtt 1991-ben ellátogattunk.

Ferenc Gergely nevű második gyereket kellene ifjabb Koszorús Ferencnek nevezni, mert a nagyapja 1974-ben meghalt.

²³ V.ö. Egyházi Látogató. A Washingtoni Magyar Református Egyház havilapja, XIX. évf., 4. szám. 2015. április 26. 2. oldal.

²⁴ Páncélosokkal az életért, i.m. 22.

7. kép. Koszorús ezredes sírja a Virginia államhoz tartozó Arlingtoni Nemzeti Temetőben. A baloldali koszorút az Amerikai Magyar Nagykövetség helyezte el.

Koszorús Ferenc a hitét mindvégig megőrizte. Amint a katonai esküjét is az Isten előtti becsület és igazságosság hatálya alá helyezte, úgy az egész életét, mindennapjait is az Ő gondviselő szeretetére bízta. Az említett családi levelében is már az elején hangsúlyozza a hit szilárdságát, és kimondottan üzeni (haza) a Római Levél 8. részének 38–39. verseiben foglaltakat: „Mert meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem fejedelemségek, sem hatalmasságok; sem jelenvalók, sem következők, sem magasság, sem mélység, sem semmi más teremtmény nem szakíthat el minket az Isten szerelmétől, amely a mi Urunk Jézus Krisztusban van.” Koszorús Ferenc amerikai tartózkodása idején is bekapcsolódott a gyülekezeti életbe, presbiteri tisztséget is viselt, sőt egy ideig ő töltötte be az 1896-ban alapított Amerikai Magyar Református Szövetség elnöki tisztségét is. Az 1906-ban létrehívott Amerikai Magyar Szövetség (The American Hungarian Federation) elnöki tisztségére jelenleg az ő fiát, ifjabb Koszorús Ferencet választották meg az amerikai magyarok. Régebben a két szervezet annyira szorosan együttműködött, hogy közös volt az elnökük.²⁵ Ma már külön elnököt választanak. Visszatérve a családhoz, mivel a Washingtonba érkezésükkor 1953-ban mind a helyi Magyar Református Egyház, mind pedig az amerikai gyökerű *Presbyterian Church in the USA* segítette őket, ezért hálából mindkét egyháztagnak tagjai voltak, és ezt a hagyományt a leszármazottaik is mindmáig követik.²⁶

Arany János szép sorai juthatnak eszünkbe, amikor Szilágyi Erzsébet levelet ír Mátyás fiának Prágába. Ilyen Koszorús Ferenc levelének a befejezése is: fájdalmas! Reá nézve is elmondhatjuk: „levelét megírta, szerelmes könnyével azt

²⁵ V.ö. Életutak. In: Egyházi Látogató. A Washingtoni Magyar Református Egyház havi lapja, XIX. évf., 4. szám. 2015. április 26. 2.

²⁶ Uo. 2–3.

is telesírta”, mert a végén mégis csak panaszra nyílik az ajka a hazájától való hosszú-hosszú távollét miatt: „Bizony én már nagyon unom a túl hosszú vendégeskedést és ezt az igen rossz tréfát, hogy ne legyen helyem abban a hazában, amelyért teljes önzetlenséggel annyit áldoztam. Az a vigasztaló, hogy nemcsak hiszem, de tudom, hogy az emberin felül van egy isteni igazság is,” Vágyott tehát haza, de nem jöhetett, ő megbélyegzett vezérkari katonatiszt volt. Tavaly, amikor a szobrát leleplezték Budapesten, eltűnődtem azon, hogy bizony ez a tiszta szívű magyar ember csak egy szobor alakjában „térhetett vissza” magyar hazájába.

Befejezésül szólaljanak meg külső hiteles hangok is, amelyek még nagyobb súlyt adnak az eddig elmondottaknak. Mások véleménye ugyanis valószínűleg tárgyilagosabban hangzik:

Jeszenszky Géza: „Meggyőződéssel állítom: vitathatatlan tény, hogy 1944. március 19-én Magyarország katonai megszállásával a náci Németország megfosztotta hazánkat szuverenitásától. Letörölhetetlen folt nemzetünk becsületén, hogy ezt követően egyes magyarok szörnyű bűnöket követtek el saját honfitársaik ellen. Azzal, hogy Koszorús ezredes 1944 júliusában százezrek deportálását, haláltáborba hurcolását akadályozta meg, nemcsak életet mentett, de a becsületet is.”²⁷

Tom Lantos: „Koszorús ezredes példa nélkül álló tette az egyedüli ismert tény, miszerint egy tengelyhatalom katonai erővel megakadályozta a zsidók elhurcolását. Ez a rendkívüli, kockázatos hőstett, amit igen bizonytalan körülmények között hajtottak végre, eredményezte azt, hogy Budapestnek a nácik általi végleges birtokbavétele három és fél hónappal eltolódott. Ez az időszak a zsidók ezreinek tette lehetővé, hogy biztonságot találjanak Budapesten, s megmeneküljenek a biztos pusztulástól. ... Mindezekért nagy tisztesség és megtiszteltetés számomra, hogy Koszorús Ferenc bátor, hazafias erőfeszítéseiről szólhatok. Sok ezer család él ma, akik létüket egy ember hősie cselekedeteinek köszönhetik, egy embernek, aki kitartott meggyőződése mellett a bizonytalan és veszedelmes időkben. Akinek a hazájához való hűsége és embersége lelkesít minket, akik az elnyomás és a vakbuzgó fajgyűlölet ellen küzdünk.”²⁸

Hende Csaba: „Parancsnok volt a javából: felkészítette és vezette a rábízott honvédeket, gondoskodott a katonáiról, ugyanakkor soha, egyetlen percre sem feledte, hogy mi a küldetése igazi célja és értelme: a hazáért mindhalálig.”²⁹

²⁷ Páncélosokkal az életért, i.m. 7.

²⁸ Páncélosokkal az életért, i.m. 231.

²⁹ Hantó Zsuzsa lejegyzése, magánközlés.

Kövér László: „Koszorús Ferenc vezérezredes olyan katona volt, aki nem hagyta veszni a nemzeti hűségbe vetett hitet, segített emberebbé tenni az embert, magyarabbá a magyart.”³⁰

A Debreceni Református Kollégiumban két éve készítettek egy dicsőségtáblát, amelyre fölírták az iskola 100 leghíresebb diákjának nevét. Mivel többen lemaradtak róla, célszerű és időszerű, mi több illő volna egy másik táblát is tervezni, ahová az újabb száz híres diák neve kerülhetne föl. Közéjük érdemes volna Koszorús Ferenc vezérkari ezredes, posztumusz vezérezredes nevét is fölírni, mert ennél magasabb tisztség a Magyar Honvédség rangsorában nincs. 2014. július 3-án a honvédelmi miniszter által adományozható legmagasabb kitüntetést, a Hazáért érdemjelet is megkapta, melyet a családja vehetett át. A Debreceni Kollégium diákjának, az immár legmagasabb rangú magyar honvédtisztnek méltán emeltek szobrot Budapesten!³¹

8. kép. A Koszorús család márványoszlopos síremléke a Debreceni Köztemetőben

³⁰ Hantó Zsuzsa lejegyzése, magánközlés.

³¹<http://lanchidradio.hu/lanchidradiobelfold/koszor-us-ferencrol-es-a-honvedseg-hagyomanyairol-1235570>